

Elżbieta Szul
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wybrane aspekty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw na przykładzie województw Polski Wschodniej

Streszczenie

Celem rozważań jest analiza działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwach Polski Wschodniej na podstawie danych GUS, Banku Danych Lokalnych oraz PARP. Innowacyjność przedsiębiorstw jest jednym z istotnych czynników przewagi konkurencyjnej gospodarek krajowych. Polska gospodarka znajduje się w grupie najmniej innowacyjnych w UE. Jeszcze bardziej niekorzystnie przedstawia się sytuacja województw Polski Wschodniej, zarówno pod względem poziomu przedsiębiorczości, jak i działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Konieczne jest zatem podejmowanie działań mających na celu pobudzenie inicjatywy gospodarczej, działalności innowacyjnej, zwiększenie nakładów na rozwój B+R oraz przyciągnięcie kapitału zewnętrznego.

Słowa kluczowe: innowacja, innowacyjność, przedsiębiorczość, Polska Wschodnia, sektor MSP.

Kody JEL: Z13

Wstęp

Innowacyjność przedsiębiorstw jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na konkurencyjność gospodarki. Sytuacja Polski w tym aspekcie, na tle całej UE, nie przedstawia się korzystnie. Celem rozważań jest przedstawienie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw i jej uwarunkowań w województwach Polski Wschodniej na tle całego kraju m.in. na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS oraz raportów PARP. Rozwój innowacyjności firm jest warunkowany rozwojem przedsiębiorczości, w tym sektora MSP, który ma znaczący udział w polskiej gospodarce (98% ogółu przedsiębiorstw, z przewagą mikro- i małych firm). A zatem sytuacja sektora MSP warunkuje innowacyjność firm, a tym samym innowacyjność całej gospodarki. W analizie wykorzystano podstawowe wskaźniki innowacyjności dla ukazania aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w województwach Polski Wschodniej, obejmującej województwa: podkarpackie, lubelskie, podlaskie, świętokrzyskie oraz warmińsko-mazurskie. Polska Wschodnia jest regionem o charakterze rolniczym, cechuje się niższym wskaźnikiem urbanizacji i uprzemysłowienia – mniejszą liczbą przedsiębiorstw, w tym dużych oraz inwestycji zagranicznych. Motorem innowacyjności są z reguły większe firmy, dlatego też ich obecność w regionie stanowi czynnik pobudzający, zarówno przedsiębiorczość, jak i innowacyjność firm. Region Polski Wschodniej cechuje się niższymi wskaźnikami, zarówno przedsiębiorczości, jak również innowacyjności.

Pojęcia „innovacyjność” i „przedsiębiorczość” są ze sobą powiązane, gdyż już Schumpeter podkreślał, że przedsiębiorca jest innowatorem, który wprowadza nowe rozwiązania. Stan innowacyjności firm jest warunkowany kondycją sektora MSP. Przełamywanie barier rozwoju małych i średnich firm stanowi szansę na rozwój innowacyjności. Małe firmy borykają się z wieloma problemami, tj. ograniczonymi możliwościami finansowymi, barierami prawnymi, możliwościami kredytowymi itp. Często przedsiębiorcy twierdzą, że w konkurencji z dużymi firmami nie mają szans, oczekują zatem wsparcia i konkretnych rozwiązań ze strony władz rządowych czy też lokalnych. Jednak firmy z sektora MSP też mogą budować swoją przewagę, szukając nisz rynkowych, w których będą mogły wyróżnić się na rynku, wprowadzając rozwiązania dostosowane do potrzeb swoich klientów. Małe firmy są bardziej elastyczne, mogą szybciej dostosowywać się do zmieniających się oczekiwań i potrzeb rynku, wykorzystywać okazje rynkowe. Wskazuje na to także Schumacher pisząc, iż „człowiek jest mały, więc to co małe jest piękne, zaś nastawienie na gigantomanię, współcześnie dominujące, prowadzi do samozagłady” (Schumacher 1981, s. 181), gdyż rachunek ekonomiczny dużych przedsiębiorstw prowadzi do eliminowania czynnika ludzkiego, a przecież źródłem rozwoju nie są produkty, a ludzie, ich sposoby organizacji, zdyscyplinowanie oraz wiedza (Schumacher 1981, s. 89 i 191). Dlatego też kapitał ludzki, intelektualny czy też społeczny stanowi podstawę rozwoju firm, warunkuje ich innowacyjność.

Pojęcie i uwarunkowania innowacyjności

Innowacje stanowią ważny czynnik rozwoju gospodarki i przedsiębiorstw, gdyż oznaczają wprowadzenie czegoś nowego – produktu, usługi, procesu. Są one rezultatem pomysłowości człowieka, umiejętności odkrywania i formułowania przez niego praw, zasad rządzących światem, tworzenia nowych koncepcji, rozwiązań oraz ich urzeczywistniania i upowszechniania (Duraj, Papierniak-Wojdera 2010, s. 61). Innowacja wiąże się ze zmianą, zarówno wewnątrz firmy, jak i w relacjach z otoczeniem. Firma stanowi określony system, a zmiany poszczególnych jego elementów warunkują zmiany całego systemu. Jak wskazuje P. Sztompka, stan systemu jest to sumaryczny rezultat stanu różnych jego poszczególnych komponentów. Zmiana jednego z elementów będzie warunkować zmiany innych. A zatem wdrożenie innowacji w firmie będzie wiązać się ze zmianą jej podstawowych elementów (liczby pracowników, ich działań, postaw), relacji między elementami (więzi społeczne, poczucie wspólnoty, zależności między jednostkami, interakcje), funkcji elementów systemu (role, kompetencje zawodowe), granic (kryteria włączenia, zasady rekrutacji), podsystemów (liczba wyspecjalizowanych sekcji) oraz środowiska (współpraca z innymi podmiotami, wejście na nowe rynki) (Sztompka 2010, s. 20-21). Innowacyjność wiąże się ze zmianą struktury organizacyjnej, sposobu zarządzania, działań pracowników. Ważne jest tworzenie płaszczyzny współpracy, dzielenia się wiedzą, pozyskiwanie nowych kompetencji czy też kształtowanie relacji z otoczeniem – z innymi firmami, klientami. Wyróżnia się 5 czynników tworzących klimat sprzyjający innowacjom:

- 1) zaangażowanie kierownictwa – zachęcanie pracowników do wprowadzania zmian, docenianie pomysłów;

- 2) zmiany strategiczne – określenie etapu rozwoju, wyznaczenie celów działalności, słabych i mocnych stron, analiza działań konkurencji;
- 3) perspektywa długookresowa – innowacje jako element planu długookresowego;
- 4) elastyczne zarządzanie zmianami – spłaszczenie struktury organizacyjnej, delegowanie decyzji, otwarta komunikacja;
- 5) akceptacja ryzyka (Thomas 2009, s. 45-46).

Innowacja w firmie odnosi się do planowanych zmian w działalności firmy prowadzących do poprawy jej wyników. Innowacje w firmie, jak każda zmiana, wiążą się z niepewnością co do rezultatów, koniecznością inwestycji, w tym wydatków na B+R, transferem, wykorzystaniem nowej wiedzy, bądź nowym zastosowaniem istniejącej wiedzy (*Podręcznik Oslo ...* 2008, s. 36-37). Współcześnie, jak podkreśla J. Collis, brak innowacji oznacza dla firmy śmierć (Collis 2010). Firma nie jest w stanie podejmować walki na konkurencyjnym rynku trwając przy dotychczasowych rozwiązaniach. Zmiany w otoczeniu wymuszają na firmach ciągłe dostosowywanie się i ich przewidywanie. T. Kośmider wskazuje, że innowacja pozwala firmie wyprzedzić konkurencję, gdyż wiąże się ona z wprowadzeniem nowych produktów, usług, nowych sposobów zaspokojenia potrzeb klientów czy też przewidyuje pojawienie się nowych potrzeb oraz otwiera nowe rynki (*Innowacyjność 2010*, s. 101). Zdaniem J. Adaira, innowacyjne firmy cechuje:

- zarządzanie oparte na kontaktach osobistych i nieformalnych,
- specjalizacja funkcjonalna,
- zapewnienie pracownikom swobody myśli i komunikacji,
- płaska struktura hierarchiczna, liderzy otwarci i przystępni liderzy,
- ograniczone procedury,
- zachęcanie pracowników do kreatywności, elastyczności i rozwoju osobistego (Thomas 2009, s. 47).

Jednak jak wynika z badań przeprowadzonych pod kierunkiem J. Gardawskiego, w polskich małych i średnich firmach przeważa hierarchiczna kultura organizacyjna – zarządzanie autokratyczne, paternalistyczne stosunki pracy, instrumentalne traktowanie pracy przez pracowników, brak identyfikacji z firmą, rzeczowe, a nie osobowe więzi społeczne, przedmiotowe traktowanie pracowników, brak delegowania decyzji (Czarzasty 2013, s. 346-347).

Innowacyjność i przedsiębiorczość w Polsce Wschodniej na tle kraju

Według raportu *Innovation Union Scoreboard*, Polska zaliczana jest do krajów „umiarkowanych innowatorów” osiągając w 2014 roku syntetyczny wskaźnik innowacyjności na poziomie 0,279. Należy jednak podkreślić, że w grupie umiarkowanych innowatorów Polska osiągnęła najniższy wskaźnik. Dla porównania wyższy wskaźnik osiągnęły Czechy (0,422) czy też Węgry (0,351), zaś średnia dla UE wynosi 0,558. Liderami innowacyjności są: Szwecja (0,750), Dania (0,728), Niemcy (0,709) oraz Finlandia (0,684) (*Innovation Union Scoreboard 2014*). Z kolei badania *Global Entrepreneurship Monitor* zaliczają Polskę

do gospodarek zorientowanych na efektywność. Kraje te, w porównaniu z gospodarkami innowacyjnymi cechują się wyższymi intencjami przedsiębiorczymi czyli większym odsetkiem osób mających zamiar podjąć działalność gospodarczą, większym rozpoznawaniem szans, wyższą oceną zdolności przedsiębiorczych oraz większym strachem przed porażką (Węclawska, Zabierowski i in. 2013, s. 12-13). Z badań tych wynika, że prawie 1/4 Polaków ma zamiar rozpocząć działalność, a 1/5 dostrzega szanse rynkowe na podjęcie własnej działalności, z kolei ponad połowa dobrze ocenia swoje zdolności przedsiębiorcze, ale prawie 60% obawia się niepowodzenia (Węclawska, Zabierowski i in. 2013, s. 14). Należy też podkreślić, iż w Polsce istnieje niekorzystna struktura motywacji podejmowania działalności gospodarczej – przeważa konieczność założenia własnej firmy, gdyż nie ma innej możliwości zatrudnienia, nad dostrzeganiem szans rynkowych czy też potrzebą większej niezależności (Węclawska, Zabierowski i in. 2013, s. 21-22). Jest to ważne, gdyż struktura motywacji jest jednym z czynników warunkujących rozwój przedsięwzięcia i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

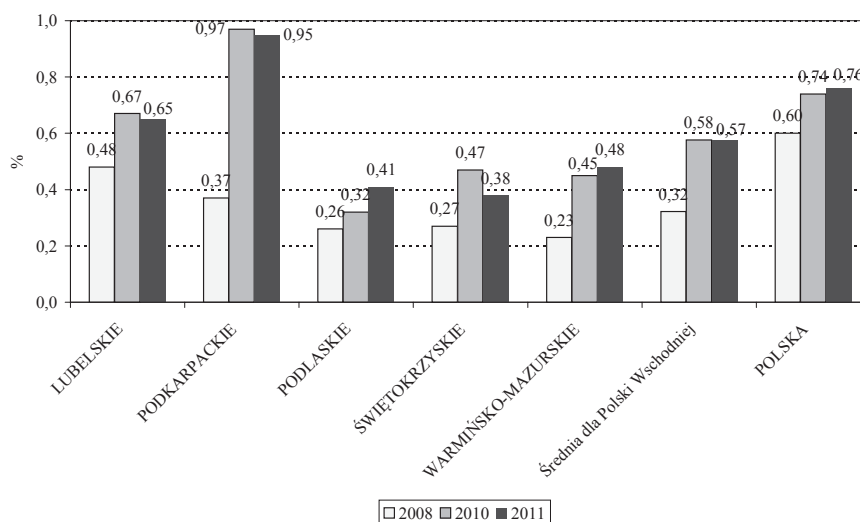
Skłonność społeczeństwa do działań przedsiębiorczych, a także innowacyjnych jest różna w poszczególnych regionach Polski. Analizując poziom przedsiębiorczości w ujęciu regionalnym, można zauważyć, że jest on niższy dla województw Polski Wschodniej niż w kraju. Do grupy województw o najniższym wskaźniku przedsiębiorczości w kraju należą województwa podkarpackie (31,03), lubelskie (28,21) i warmińsko-mazurskie (26,9), nieco wyższy wskaźnik osiągają województwa świętokrzyskie (43,08) oraz podlaskie (45,38) (*Raport o stanie sektora...* 2013, s. 79). W województwach Polski Wschodniej z jednej strony powstaje mniej MSP (na 1000 mieszkańców) niż w pozostałych regionach, a z drugiej strony znacznie mniej podmiotów jest likwidowanych (na 1000 mieszkańców), co świadczy o niskiej przedsiębiorczości tych województw (*Raport o stanie sektora...* 2013, s. 81). Z kolei liczba aktywnych MSP (na 1000 mieszkańców), w roku 2011 roku we wszystkich analizowanych województwach była niższa niż średnia dla kraju (46,2) i kształtowała się na poziomie od 34,78 w województwie podkarpackim do 37,05 dla województwa warmińsko-mazurskiego (*Raport o stanie sektora...* 2013, s. 80).

Podobnie sytuacja wygląda, jeśli chodzi o wskaźniki innowacyjności, które dla województw Polski Wschodniej przyjmują niższe wartości niż średnia ogólnopolska, za wyjątkiem województwa podkarpackiego (*Regionalne systemy...* 2013, s. 41-45). Pod względem ogólnego wskaźnika innowacyjności najwyżej znajduje się województwo podkarpackie (6 pozycja). Pozostałe województwa znajdują się głównie pod koniec rankingu: lubelskie (11 pozycja), świętokrzyskie (12), podlaskie (13), warmińsko-mazurskie (15) (*Regionalne systemy...* 2013, s. 48). Niskie wskaźniki innowacyjności, a także przedsiębiorczości w województwach Polski Wschodniej warunkowane są niższym niż przeciętna dla kraju potencjałem innowacyjnym tego regionu. W 2012 roku liczba podmiotów gospodarki narodowej REGON na 10 tys. ludności dla wszystkich województw Polski Wschodniej była niższa niż średnia dla 16 województw (1032 podmioty/10 tys. mieszkańców) i wynosiła 848 dla województwa świętokrzyskiego, 819 dla warmińsko-mazurskiego, 763 dla podlaskiego, 753 dla lubelskiego oraz 717 dla podkarpackiego. Wydatki na B+R, bardzo ważny czynnik innowacyjności, są niższe niż średnia dla kraju, zarówno w wielkościach nominalnych, jak

i w relacji do PKB. Nakłady wewnętrzne na B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca są niższe we wszystkich województwach Polski Wschodniej niż przeciętna dla kraju (373 zł w 2012 r.), przy czym największe (nieco niższe niż wskaźnik dla kraju) nakłady w 2012 roku odnotowano w województwie lubelskim (300 zł) oraz podkarpackim (298 zł). W pozostałych województwach te nakłady były dużo niższe i wyniosły: 146 zł w województwie warmińsko-mazurskim, 116 zł w podlaskim oraz 95 zł w świętokrzyskim. Miarą rozwoju gospodarczego kraju i także innowacyjności jest m. in. udział wydatków na B+R w PKB, który dla całego kraju wyniósł 0,76% w 2011 roku. W województwach Polski Wschodniej wskaźnik ten – poza województwem podkarpackim, w którym wyniósł 0,95% – był niższy: 0,65% dla lubelskiego, 0,48% dla warmińsko-mazurskiego, 0,41% dla podlaskiego oraz 0,38% dla świętokrzyskiego.

Wykres 1

Nakłady wewnętrzne na B+R w relacji do PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Także w przypadku kolejnego czynnika, którym jest liczba studentów i doktorantów województwa Polski Wschodniej wypadają gorzej w stosunku do średniej dla kraju. Jeżeli chodzi o liczbę studentów szkół wyższych na 10 tys. ludności w wieku 19-24, to jest ona mniejsza we wszystkich województwach od średniej krajowej, która w 2012 roku wyniosła 5269. I tak, w województwie lubelskim było to 4909 studentów, w podlaskim – 4387, w podkarpackim – 3462, w świętokrzyskim – 3631 i w warmińsko-mazurskim – 3466. Nie lepiej wygląda sytuacja, jeśli chodzi o uczestników studiów doktoranckich. Za wyjątkiem województwa lubelskiego (3021 doktorantów), liczba ta jest dużo niższa niż średnia dla

16 województw (2643 studentów i kształtuje się na poziomie od 279 doktorantów w świętokrzyskim do 658 w warmińsko-mazurskim (dane GUS, stan na 2012 r.).

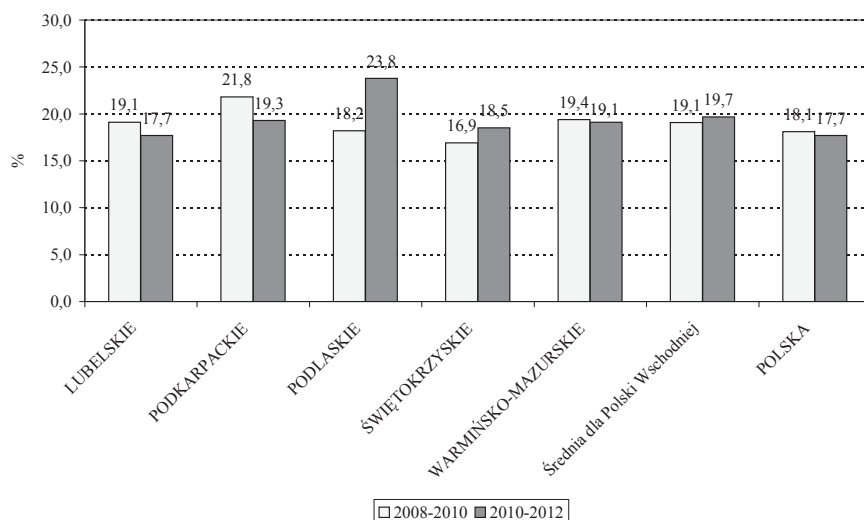
Innowacyjność przedsiębiorstw w kraju i w Polsce Wschodniej

Przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie to przedsiębiorstwa, które w badanym okresie wprowadziły przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową lub realizowały przynajmniej jeden projekt innowacyjny, który został przerwany lub zaniechany (niezakończony sukcesem) lub nie został ukończony (tzn. jest kontynuowany) (GUS 2013, s. 29). Wśród mierników, które opisują działalność innowacyjną przedsiębiorstw można wyróżnić m.in.: udział firm, które ponoszą nakłady na działalność innowacyjną; udział firm, które współpracują w zakresie działalności innowacyjnej; udział w sprzedaży produktów innowacyjnych; liczbę zgłoszonych patentów i wynalazków; udział przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje.

Prawie we wszystkich województwach Polski Wschodniej udział aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych przewyższa średnią krajową (17,7%). Największy udział tych przedsiębiorstw odnotowano w województwie podlaskim (23,8%), a najmniejszy (na poziomie średniej krajowej) w województwie lubelskim. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych warunkowany jest mniejszą liczbą przedsiębiorstw, dostępem do środków finansowych oraz powstawaniem inicjatyw klastrowych.

Wykres 2

Udział przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie

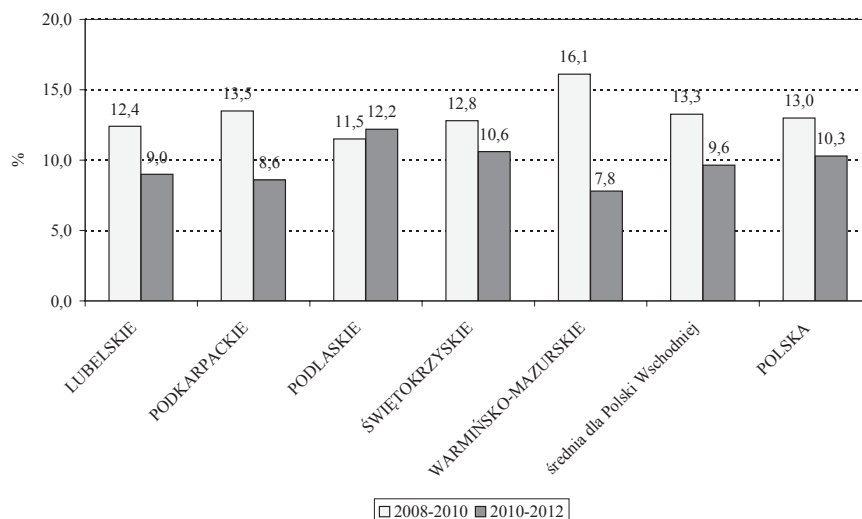

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS (2013).

Innowacje wprowadzane przez przedsiębiorstwa obejmują innowacje organizacyjne (nowe metody organizacyjne w zasadach działania, w organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem) i marketingowe (zmiany w projekcie/konstrukcji produktów, opakowaniu, dystrybucji, promocji, kształtowaniu cen). Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które w latach 2010-2012 wprowadziły innowacje organizacyjne w większości województw Polski Wschodniej był niższy niż średnia dla kraju (10,3%). Wyróżniają się województwa podlaskie i świętokrzyskie z wartościami wyższymi niż dla Polski. W przypadku przedsiębiorstw z sektora usług udział takich przedsiębiorstw – poza województwie lubelskim (13,2%) – jest zdecydowanie niższy niż dla kraju (10,3%).

Wykres 3

Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje organizacyjne

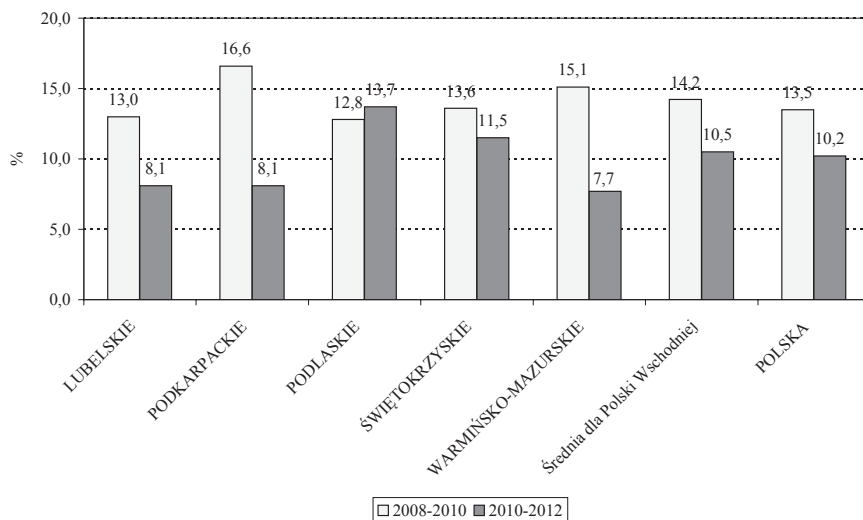
Źródło: jak w wykresie 2.

W przypadku innowacji marketingowych wyższy niż średnia dla kraju (10,3%) udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły takie innowacje zanotowano w województwach podlaskim i świętokrzyskim. Z kolei w grupie przedsiębiorstw z sektora usług zdecydowanie wyższy niż średnia dla kraju (11,1%) udział przedsiębiorstw, które wdrożyły innowacje marketingowe był w województwie podkarpackim (14,1%), w pozostałych województwach udział ten wynosił od 4,3% do 9,5% (GUS 2013, s. 54-57).

Biorąc pod uwagę udział sprzedaży wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem przedsiębiorstw przemysłowych, prawie dla wszystkich województw Polski Wschodniej wskaźnik ten jest dużo niższy niż średnia krajowa (12,4%). Wyjątkiem jest województwo podkarpackie, w którym przewyższa średnią krajową i wynosi ponad 13%.

Wykres 4

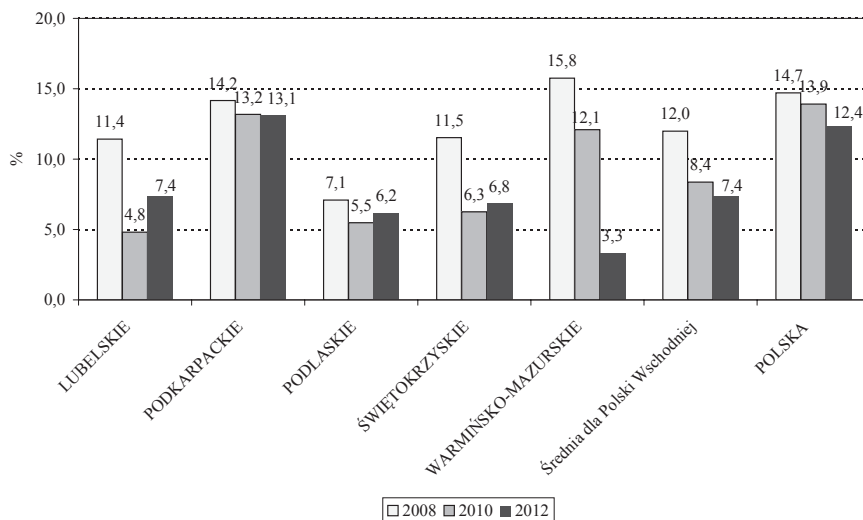
Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje marketingowe

Źródło: jak w wykresie 2.

Wykres 5

Udział sprzedaży wyrobów nowych/istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem

Źródło: jak w wykresie 1.

W pozostałych województwach kształtuje się on na poziomie od ponad 3% (warmińsko-mazurskie) do ponad 7% (lubelskie).

Istotnym czynnikiem warunkującym działalność innowacyjną są nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach. Wśród przedsiębiorstw przemysłowych udział firm z województw Polski Wschodniej, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w 2012 r. jest zbliżony do średniego udziału dla całego kraju (12,9%) lub go przewyższa. Wyróżnia się tu szczególnie województwo podlaskie, dla którego udział takich firm wyniósł 19,3%, w pozostałych województwach – poza warmińsko-mazurskim, w którym udział jest nieco niższy (11,6%) niż średnia dla kraju – wskaźniki te są także dość wysokie. Gorzej sytuacja przedstawia się w grupie przedsiębiorstw z sektora usług. We wszystkich województwach Polski Wschodniej udział firm, które poniosły nakłady na innowacje był zdecydowanie niższy niż średnia dla kraju (16,5%). Najwięcej takich firm jest w województwach lubelskim (10,7%) oraz podkarpackim (8,8%), zaś najmniej w województwie warmińsko-mazurskim (4,1%) (dane GUS, stan na 2012 r.).

W ujęciu nominalnym – wg danych GUS – nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w 2012 roku wyniosły łącznie 21,5 mld zł, w województwach Polski Wschodniej 3,49 mld zł, z tego w województwie podkarpackim – 1182 mln zł, w świętokrzyskim – 807 mln zł, lubelskim – 589 mln zł, w podlaskim – 495 mln zł, warmińsko-mazurskim – 412 mln zł. Z kolei w sektorze usług nakłady na działalność innowacyjną w województwach Polski Wschodniej wyniosły 15,1 mld zł, z tego w województwie lubelskim – 318 mln zł, podkarpackim – 260 mln zł, świętokrzyskim – 72,5 mln zł, podlaskim – 9,4 mln zł (GUS 2013, s. 69-72).

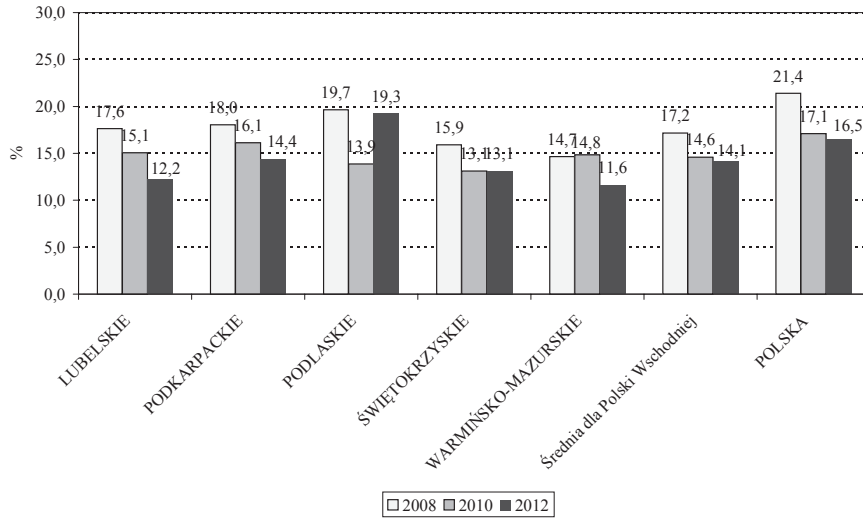
Także nakłady na B+R są mniejsze w województwach Polski Wschodniej niż średnie dla kraju. Wśród województw Polski Wschodniej największe nakłady wewnętrzne na B+R w 2012 r. poniosły firmy z województw lubelskiego (652 mln zł) oraz podkarpackiego (634 mln zł), ale i tak są to wartości dużo mniejsze niż średnia dla 16 województw (897 mln zł).

Ważnym wskaźnikiem innowacyjności jest także liczba zgłoszonych wynalazków i udzielonych patentów. Województwa Polski Wschodniej wypadają pod tym względem dużo gorzej niż średnia dla kraju. W przypadku zgłoszonych w 2012 roku wynalazków krajowych, tylko województwo lubelskie z 205 wynalazkami zbliża się do średniej dla 16 województw (276). Pozostałe odbiegają od niej zdecydowanie: w województwie podkarpackim zgłoszono 103 wynalazki, w podlaskim – 80, w warmińsko-mazurskim – 83, zaś w świętokrzyskim – 70. Także w przypadku udzielonych patentów sytuacja jest dużo gorsza niż średnia dla 16 województw (116 patentów). Poza województwem lubelskim z 98 patentami, liczby te są dużo niższe niż średnia dla kraju i wynoszą: 49 w województwie podkarpackim, 39 w świętokrzyskim, 21 w podlaskim oraz 17 w warmińsko-mazurskim (dane GUS, stan na 2012 r.).

Dla rozwoju działalności innowacyjnej ważne jest wsparcie publiczne, które, oprócz wsparcia finansowego, polega również na tworzeniu dogodnych warunków do rozwoju tej działalności. Wsparcie można uzyskać od instytucji krajowych na różnych szczeblach oraz ze środków UE. W Polsce w latach 2010-2012 wsparcie publiczne na działalność inno-

Wykres 6

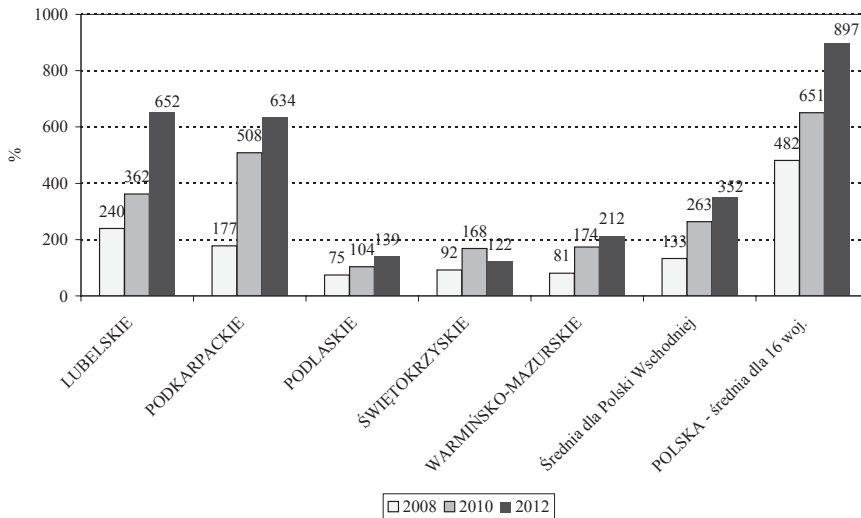
Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną

Źródło: jak w wykresie 1.

Wykres 7

Nakłady wewnętrzne na B+R

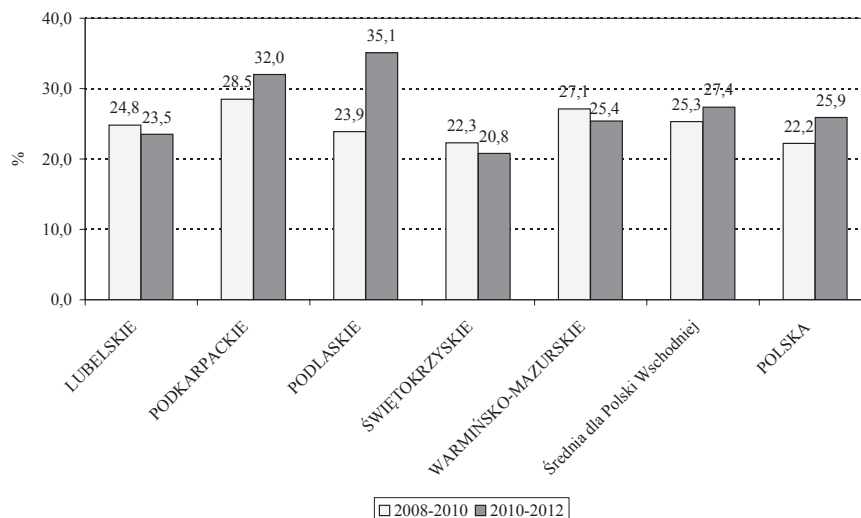

Źródło: jak w wykresie 1.

wacyjną otrzymało 25,9% firm przemysłowych i 18,7% usługowych. Największe wsparcie otrzymały przedsiębiorstwa przemysłowe sektora prywatnego oraz przedsiębiorstwa usługowe sektora publicznego. W tym zakresie województwa Polski Wschodniej wyróżniają się w stosunku do średniej dla kraju. Wśród przedsiębiorstw przemysłowych liderami są województwa podlaskie (35,1%) i podkarpackie (32,2%). Pozostałe mają udziały zbliżone do średniej dla kraju.

Wykres 8

Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które uzyskały wsparcie publiczne na działalność innowacyjną, w %

Źródło: jak w wykresie 2.

Inaczej przedstawia się wsparcie publiczne w sektorze usług, tutaj liderami są województwa podkarpackie (41,5%) oraz lubelskie (41,1%). Znacznie gorzej sytuacja przedstawia się w województwach: warmińsko-mazurskim (22,2%), świętokrzyskim (20,5%) oraz podlaskim (16,3%).

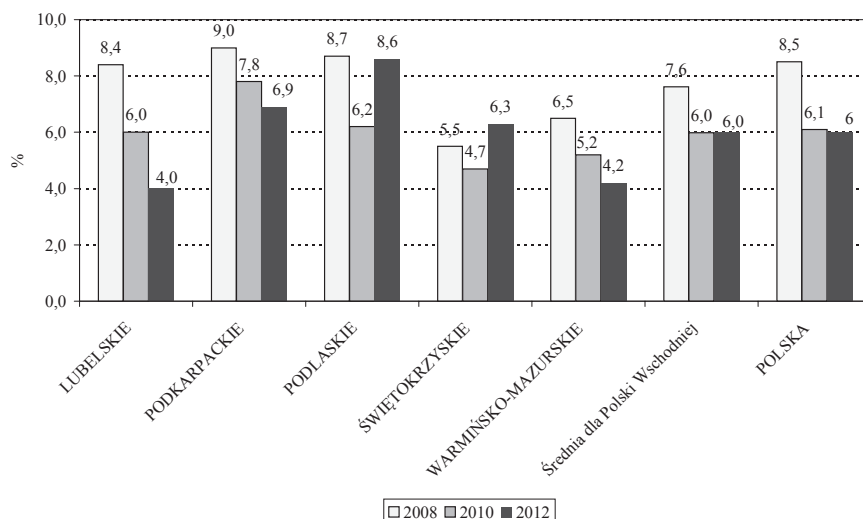
Współpraca firm w obszarze innowacyjności

Tworzenie innowacyjnych rozwiązań jest procesem relacyjnym, wymaga współpracy wielu podmiotów, wewnątrz organizacji oraz na zewnątrz. Konieczne jest budowanie wewnątrz organizacji zespołów pracujących nad nowymi rozwiązaniami, kształtowanie wśród pracowników świadomości i postaw proinnowacyjnych. Do tego potrzebne są określone

narzędzia wykorzystywane w pracy, tj. metoda burzy mózgów, odpowiedni system motywowania, włączanie pracowników w podejmowanie decyzji, tworzenie kultury zaufania, i współpracy. Proces innowacyjny jest złożony, składa się z trzech etapów: generowanie pomysłów, gromadzenie i ocena pomysłów oraz tworzenie i wdrażanie pomysłów (Thomas 2009, s. 43). Na etapie generowania pomysłów istotna jest kreatywność, otwartość pracowników, jak również współpraca firmy z otoczeniem zewnętrznym, uwzględnianie głosu klientów, wsłuchiwanie się w ich potrzeby i oczekiwania. Pracownicy muszą mieć świadomość, że innowacja jest efektem pracy wszystkich, a nie jednostek. Sukces innowacji zależy od wykorzystania nowych pomysłów, wykonalności, sensu ekonomicznego, orientacji na klienta oraz klimatu innowacyjności w firmie (Thomas 2009, s. 44). Ponadto ważna jest współpraca firm z podmiotami otoczenia, tj. innymi firmami, konkurencją, dostawcami, instytucjami naukowymi, uczelniami wyższymi, podmiotami otoczenia biznesu czy też władzami lokalnymi. Zaangażowanie różnych podmiotów w tworzenie innowacji przynosi nie tylko korzyści przedsiębiorstwom, ale także gospodarce regionalnej i krajowej.

Wykres 9

Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej ogółem

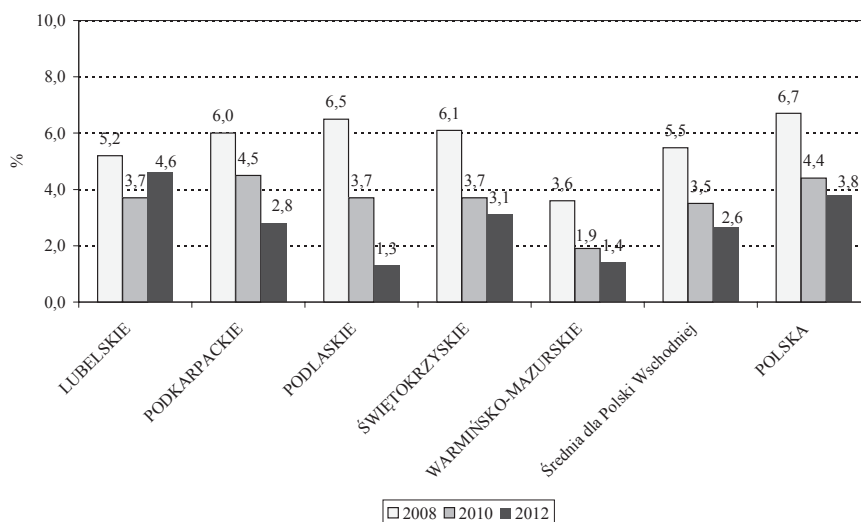
Źródło: jak w wykresie 1.

Z danych wynika, iż tylko niewielki odsetek firm ogółem podejmuje współpracę w zakresie działalności innowacyjnej – w skali kraju w 2012 r. było to 6%. Największy udział przedsiębiorstw przemysłowych, które podjęły taką współpracę zanotowano w województwach podlaskim (8,6%) oraz podkarpackim (6,9%). Jeszcze gorzej sytuacja wygląda

w przedsiębiorstwach z sektora usług, w których w skali kraju udział ten wyniósł w 2012 r. tylko 3,8%, a województwach Polski Wschodniej – poza lubelskim – był jeszcze niższy (od 1,4% do 3,1%).

Wykres 10

Udział przedsiębiorstw z sektora usług, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej ogółem

Źródło: jak w wykresie 1.

Zdecydowanie lepiej sytuacja wygląda w grupie przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie, w których udział firm podejmujących współpracę jest znacznie wyższy. W latach 2010-2012 współpracę w ramach działalności innowacyjnej podjęło 33,8% przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie oraz 27,3% przedsiębiorstw usługowych. Częściej współpracowały firmy z sektora publicznego niż prywatnego. Istnieje widoczna zależność między wielkością firmy a podejmowaniem współpracy. Im większa firma, tym częściej podejmuje współpracę. Zarówno w sektorze przemysłowym, jak i usługowym, blisko 60% firm zatrudniających powyżej 249 osób współpracuje w zakresie działalności innowacyjnej, zaś w grupie firm małych jest to ok. 20% (GUS 2013, s. 86).

W ujęciu regionalnym, liderami współpracy przedsiębiorstw przemysłowych są województwa łódzkie (42,2%) oraz mazowieckie (41%). Wśród województw Polski Wschodniej 5. miejsce w rankingu zajmuje województwo podlaskie (36,3%), kolejne województwa podkarpackie (35,6%), świętokrzyskie (34%), dwa ostatnie miejsca zajmują lubelskie i warmińsko-mazurskie (odpowiednio 22,4% i 22,2%) (GUS 2013, s. 89). Inaczej przedstawia się

współpraca w zakresie działalności innowacyjnej firm usługowych. Mniejszy odsetek firm usługowych podejmuje współpracę w zakresie działalności innowacyjnej – w skali kraju tylko 3,8% firm. Więcej firm współpracuje w województwie podkarpackim (4,6%). Z kolei w grupie firm aktywnych innowacyjnie z sektora usług liderem jest województwo lubelskie (37,5%), trzecie miejsce zajmuje świętokrzyskie (35,9%), najsłabiej współpraca przedstawia się w województwach: warmińsko-mazurskim (25,9%), podkarpackim (22%) oraz podlaskim (16,3%) (GUS 2013, s. 90). Najczęściej firmy podejmują współpracę z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów (ok. 30%), z firmami z tej samej grupy przedsiębiorstw (ponad 20%), szkołami wyższymi (10%), instytutami badawczymi, klientami (ok. 10%). Znacznie mniej firm współpracuje z firmami konsultingowymi, laboratoriami czy też konkurencją (ok. 6%) (GUS 2013, s. 92).

Ważna dla rozwoju działalności innowacyjnej jest współpraca firm w ramach klastrów. W Polsce powstaje coraz więcej inicjatyw klastrowych, co w dużej mierze warunkowane jest możliwością pozyskania środków z UE. Jednak pojawia się wiele problemów i barier rozwoju inicjatyw klastrowych, m.in.: wynikających z niezrozumienia idei klastrów, która opiera się z jednej strony na współpracy podmiotów, zaś z drugiej – na konkurencji, rywalizacji. Ponadto widoczny jest brak zaufania, niechęć do dzielenia się wiedzą, doświadczeniem, niedostrzeganie korzyści, które firmy mogą odnieść z takiej współpracy, koncentrowanie się na własnej firmie, a nie na możliwościach, które daje udział w klastrze w postaci większych nakładów na rozwój nowych rozwiązań. Liderem współpracy przedsiębiorstw przemysłowych w ramach inicjatywy klastrowej jest województwo lubelskie (22,7%), trzecie miejsce zajęło województwo podkarpackie (18,3%), pozostałe województwa plasowały się niżej w rankingu: warmińsko-mazurskie (9,5%), podlaskie (8,2%), świętokrzyskie (7,4%). Inaczej przedstawia się współpraca firm usługowych – liderem jest województwo podlaskie (57,1%), drugie miejsce zajmuje świętokrzyskie (35,7%), znacznie gorzej pod tym względem wygląda sytuacja w warmińsko-mazurskim (14,3%) i w lubelskim (9,5%). W województwie podkarpackim nie zanotowano w tym okresie współpracy klastrowej firm usługowych (GUS 2013, s. 93-94).

Podsumowanie

Polska gospodarka nie wypada dobrze na tle innych krajów UE w rankingu innowacyjności. Jest to warunkowane przede wszystkim niską innowacyjnością polskich przedsiębiorstw, szczególnie z sektora MSP. Duże znaczenie ma mniejszy potencjał innowacyjny Polski, wynikający głównie z relatywnie niższych nakładów na B+R, a także niższych wskaźników przedsiębiorczości. Jeszcze gorzej pod tym względem wypada Polska Wschodnia. Wszystkie województwa tego regionu (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie) dla większości wskaźników osiągają wartości niższe niż średnie dla kraju. W przypadku współpracy w zakresie działalności innowacyjnej czy udziału przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie województwa Polski Wschodniej częściej osiągają wyższe wartości w stosunku do średniej dla Polski.

Rozwój innowacyjnej gospodarki kraju opiera się na rozwoju gospodarek regionalnych, dlatego też uwagę koncentruje się na tworzeniu regionalnych systemów innowacji. Podkreśla to także E. Schumacher, pisząc, iż każdy region powinien posiadać pewną wewnętrzną spójność, ośrodek pełniący rolę centrum oraz struktury ekonomiczne i kulturowe (Schumacher 1981, s. 201). Oprócz czynników ekonomicznych wpływających na innowacyjność firm, istotne jest kształtowanie proinnowacyjnych postaw wśród pracowników, jak również konsumentów, mieszkańców regionu. Konieczne jest tworzenie sprzyjających kreatywności i innowacyjności struktur organizacyjnych, systemów zarządzania, gdyż jednym z czynników warunkujących innowacyjność jest kapitał ludzki i intelektualny. Z uwagi na ograniczone możliwości tworzenia i wdrażania innowacji w sektorze MSP, ważne jest tworzenie płaszczyzny współpracy między firmami, w tym w ramach inicjatyw klastrowych. Należy podejmować działania mające na celu kształtowanie świadomości przedsiębiorców dotyczącej roli kapitału społecznego w podnoszeniu konkurencyjności firm i tworzeniu innowacji. Istotna jest w tym zakresie edukacja, zmiana podejścia przedsiębiorców, pracowników, jak również podmiotów otoczenia zewnętrznego m.in. klientów – kształtowanie wśród nich postaw otwartych, ukierunkowanych na współpracę w zakresie tworzenia nowych rozwiązań w firmie.

Bibliografia

- Collis J. (2010), *Innowacja albo śmierć, bij swoje rekordy w życiu i w pracy*, MT Biznes, Warszawa.
- Czarzasty J. (2013), *Kultura organizacyjna małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, (w:) Gardawski J. (red.), *Rzemieślnicy i biznesmeni, Właściciele małych i średnich przedsiębiorstw prywatnych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Duraj J., Papierniak-Wojdera M. (2010), *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa.
- GUS (2013), *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw 2010-2012*, Warszawa.
- Innowacyjność 2010* (2010), PARP, Warszawa.
- Innovation Union Scoreboard* (2014),
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/policy/innovation-scoreboard/index_en.htm
 [dostęp: 06.07.2014].
- Podręcznik Oslo, zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji* (2008), wyd. trzecie, OECD, Warszawa.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012* (2013), PARP, Warszawa.
- Regionalne systemy innowacji w Polsce. Raport z badań* (2013), PARP, Warszawa.
- Schumacher E.F (1981), *Małe jest piękne, spojrzenie na gospodarkę świata z założeniem, że człowiek coś znaczy*, PIW, Warszawa.
- Sztompka P. (2010), *Socjologia zmian społecznych*, Znak, Kraków.
- Thomas N. (red.) (2009), *Kreatywność i innowacje według Johna Adaira*, Wolters Kluwer Polska, Kraków.
- Węclawska D., Zabierowski P., Tarnawa A., Bartnicki M. (2013), *Global Entrepreneurship Monitor*, PARP, Warszawa.

Some Aspects of Enterprises' Innovative Activities on the Example of Provinces of Eastern Poland

Summary

An aim of considerations is to analyse innovative activities of enterprises in the provinces of Eastern Poland based on the data of the CSO, the Bank of Local Data and the Polish Agency for Enterprise Development (PARP). Enterprises' innovativeness is one of important factors of national economies' competitive advantage. The Polish economy is in the group of the least innovative in the EU. Still more unfavourably is the situation of provinces of Eastern Poland, both in terms of level of entrepreneurship and enterprises' innovative activities. Therefore, it is necessary to undertake the measures aimed at stimulation of economic initiative, innovative activity, increasing investments in R&D as well as at attracting external capital.

Key words: innovation, innovativeness, entrepreneurship, Eastern Poland, SME sector.

JEL codes: Z13

Избранные аспекты инновационной деятельности предприятий на примере воеводств Восточной Польши

Резюме

Цель рассуждений – анализ инновационной деятельности предприятий в воеводствах Восточной Польши на основе данных ЦСУ, Банка локальных данных и Польского агентства развития предпринимательства (PARP). Инновационность предприятий – один из существенных факторов конкурентного преимущества национальных экономик. Польская экономика находится в группе наименее инновационных в ЕС. Еще более неблагоприятно представляется ситуация воеводств Восточной Польши как с точки зрения уровня предпринимательства, так и инновационной деятельности предприятий. Следовательно, необходимо предпринимать действия, направленные на стимулирование экономической инициативы, инновационной деятельности, повышение капвложений в НИОКР и привлечение внешнего капитала.

Ключевые слова: инновация, инновационность, предпринимательство, Восточная Польша, сектор МСП.

Коды JEL: Z13

Artykuł nadesłany do redakcji w sierpniu 2014 r.

©All rights reserved

Afiliacja:

dr Elżbieta Szul

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Instytut Socjologii

Zakład Socjologii Gospodarki i Organizacji

ul. Langiewicza 6a

20-032 Lublin

tel.: 661 116 341

e-mail: elka-s@go2.pl